

TRONTALEDEBATTEN MANDAG 31. OKTOBER 1977

ved
Ett av de interessante trekk/valgresultatet synes for meg å være at vi på den ene siden ser en betydelig grad av politisk stabilitet, samtidig som vi på en annen side kan notere til dels sterke forskyvninger partier imellom.

En inndeling etter stemmer avgitt på sosialistiske eller ikke-sosialistiske partier, viser en svært liten forskyvning.

Ser vi imidlertid på forholdene partiene imellom på

- 2 -

begge sider av denne tradisjonelle skillelinjen, vil vi se til dels sterke forskyvninger innad i de to politiske familier.

Jeg ser ikke denne trontaledebatten som tid eller sted for en vurdering av hvordan velgerne beveget seg i dette mønsteret, eller hvorfor de valgte som de gjorde.

Den viktigste konklusjon en kan trekke ut av valgresultatet og den sammensetning dette gav av Stortinget, er at det ikke gir grunnlag for en forandring av den regjeringssituasjon vi har hatt de siste fire år.

Arbeiderpartiet fortsetter i regjeringsposisjon med et mindretall bak seg i Stortinget.

Gjennom den økte tilslutning til Arbeiderpartiet har Regjeringen styrket sitt partimessige og parlamentariske grunnlag.

Situasjonen inviterer ikke til noe forsøk på å inngå et organisert samarbeid mellom Arbeiderpartiet og noe annet parti for derigjennom å endre det parlamentariske grunnlag for Regjeringen.

Regjeringen inviterer derfor partigruppene i Stortinget til et samarbeid på sak.

Regjeringen vil legge sitt eget langtidsprogram og Arbeiderpartiets arbeidsprogram til grunn for sitt arbeid i den perioden som ligger foran.

Regjeringen ser også Landsorganisasjonens handlingsprogram som viktig i valg av politikk i den 4-års-perioden som nå ligger foran oss.

I enkelte politiske kommentarer har en kunnet øyne en viss bebreidelse mot Regjeringen for et slikt valg av programgrunnlag for dens arbeid.

Jeg innser at ledelsen i et opposisjonsparti kanskje gjerne ville ha sett en invitt til samarbeid på vedkommende opposisjonspartis grunnlag. Men jeg ber om forståelse for at det blant Arbeiderpartiets velgere ville være noe vanskelig å godta dette. Arbeiderpartiets representanter i Stortinget er valgt med det mandat å skulle gjennomføre vårt program. Andre partigrupper er valgt på sine programmer. Det er imidlertid så mange sammenfallende syn og interesser i norsk politikk at det likevel er et godt grunnlag for et sak-til-sak-samarbeid. Dette samarbeidet må utøves og utvikles i Stortingets daglige arbeid, i komiteer, grupper og plenum.

Når det ikke er parlamentarisk grunnlag for en flertallsregjering, påhviler det alle partier en forpliktelse til dette samarbeid.

Regjeringen er for sitt vedkommende fullt klar over denne forpliktelse, særlig fordi den er en mindretallsregjering.

Gjennom et samarbeid må vi skape grunnlag for stabilitet og muligheter til styring og løsning av de til dels betydelige, omfattende og vanskelige oppgaver som ligger foran oss.

I den aktuelle situasjon kan ingen partier se på sine egne programmer bokstav for bokstav som ultimatum overfor andre politiske partier.

Men innenfor disse ytre rammer vil Arbeiderpartiet, som alle andre partier, søke å realisere det program vi gikk til valg på.

Regjeringen akter ikke å droppe saker som prinsipielt og praktisk politisk står sentralt i Arbeiderpartiets program.

På samme måten forlanger vi heller ikke at de parti-grupper i Stortinget som vi inviterer til samarbeid skal

forlate sine prinsipper og hjertesaker.

Jeg tror norsk politikk ville lide under en slik utflating og prinsippløs holdning i forhold til det programgrunnlag som partiene gikk til valg på.

I trontalen har Regjeringen understreket at den viktigste oppgaven er å trygge arbeidsplassene, å holde hjulene i gang, under de vanskelige internasjonale forhold.

Etter den akutte tilførselskrisen for olje og den voldsomme prisoppgangen i 1973/74 har verdensøkonomien vært preget av alvorlige problemer med prisstigning, arbeidsløshet og store forstyrrelser i internasjonale betalinger.

Økonomene vil i sitt fagspråk si at betydelige deler av verdensøkonomien er kommet ut av likevekt. Oversatt til alminnelig språk betyr dette at

millioner på millioner av voksne arbeidsføre mennesker i dag går uten arbeid.

Det er bare i De forente stater at man kan glede seg over en alminnelig oppgang i økonomien og sysselsettingen. I de andre medlemslandene i OECD er det ingen slike gledelige tegn å spore, selv om det skjer en forsiktig øking i den samlede produksjon.

Tvert imot, det ventes at arbeidsløsheten fram til første halvår 1978 vil bli like høy, og i mange land høyere enn den har vært i det forløpne året. I de større landene Storbritannia, Frankrike, Vest-Tyskland og Italia er det mellom 1 og 1,7 millioner arbeidsløse i hvert land, til sammen 5,5 millioner arbeidsløse i disse viktige landene.

Men etter hvert rammes også de mindre landene sterkere. I en rapport fra OECD blir det pekt på at mens

de små landene greide seg bedre enn de store i de første årene av det økonomiske tilbakeslaget, rammes de nå så sterkt av betalingsbalanseproblemer at de føler seg tvunget til å holde den alminnelige aktiviteten nede, og dermed går arbeidsløsheten i været.

Dette betyr, for å se på vanskelighetene i de land som ligger oss nærmest, at det i sommer var 118.000 ledige i Danmark, 150.000 i Finland, og i Sverige var det 89.000 personer uten arbeid. I løpet av vinteren ventes disse tallene å gå opp i alle tre land.

I disse landene ønsker man å føre en politikk med høy sysselsetting, men de ytre økonomiske krefter har ikke gjort dette mulig. De internasjonale virkningene av tilbakeslaget har tvunget disse landene i kne.

Norge er i europeisk sammenheng et merkelig unntak til dette generelle dystre bildet.

Den registrerte ledigheten i de første høstmånedene i Norge er under 15.000 personer, det vil i realiteten si at vi ikke har noen problemfylt ledighet i landet under ett.

Men mer enn 100.000 sysselsatte arbeider i bedrifter eller virksomheter som direkte eller indirekte høster fordel av Regjeringens sysselsettingstiltak.

Det alvorlige i den norske økonomien er at vår kostnadsutvikling i de senere år har vært i utakt med de landene vi konkurrerer med. Våre kostnader har økt for mye. Dessuten har internasjonale valutaendringer ført til at krona har steget i kurs.

I 1977 sett under ett vil vår vareeksport ha gått ned i forhold til året før. Samtidig har det i de landene

vi handler med alt i alt ikke vært noen stor nedgang i deres samlede kjøp. Følgelig kan vi slutte at den norske eksporten har tapt terreng i forhold til konkurrentene. Vi holder på å miste noe av fotfestet på internasjonale markeder.

Det er en meget vanskelig og krevende oppgave for et lite land i det lange løp å kunne føre en annen sysselsettings- og konjunkturpolitikk enn flertallet av andre land gjør. En grunnleggende betingelse for å kunne greie dette er at våre kostnader ikke utvikler seg ugunstigere enn andre lands. Helst bør de utvikle seg gunstigere, for å vinne tilbake tapte markeder.

Hovedbudet i vår økonomiske politikk i det kommende år må være rettet mot kostnadsnivået i våre konkurranse-

utsatte næringer.

Greier vi å mestre dette problemet, har vi sikret arbeidsplassene til tusener av lønnstakere. Greier vi det ikke, er vi et skritt nærmere en stor arbeidsløshet også her i landet.

Selv om jeg nå gir et visst *møkt bilde* av utviklingen og de problemene vi står overfor, er det ikke store dramatiske ofre som kreves av noen for at vi skal komme gjennom vanskene.

Vi vil ha ressurser nok i 1978 til å kunne tilgodese de grupper i vår befolkning som ligger særlig lavt i inntekt.

Det alminnelige inntektsnivå i Norge ligger på

verdenstoppen. Intet land i verden har noe vesentlig høyere gjennomsnittlig inntektsnivå enn Norge.

Dette nivået står ikke i fare. Situasjonen krever ikke av oss at vi skal ofre den standard vi har oppnådd, at vi alt i alt skal gå ned i levestandard i året som kommer. Det offer som situasjonen krever, er at vi må utsette en videre vekst fra vårt nåværende høye nivå.

Det er dette som kreves for at vi skal makte å stoppe arbeidsløsheten ved landets grenser.

Dette er ikke noe stort og urimelig offer.

Det er opp til myndighetene og de store ansvarlige organisasjonene i arbeids- og næringslivet å legge den økonomiske politikken og inntektsoppgjørene opp slik at det alt i alt blir en noenlunde rimelig fordeling av det

måtehold som kreves.

Jeg understreker at jeg ikke vil bruke ordet offer, vi kan vanskelig kalle det som kreves noe mer enn måtehold.

Søkelyset har vært rettet mot tariffoppgjøret, og arbeidslønningene i industrien. Lønnstakerne i industrien sett under ett har i det siste året i tillegg til de tariffmessige lønnstillegg fått en lønnsglidning som er større enn tariff tilleggene. Vi kan lett konstatere at alt i alt har disse tilleggene vært med på å bringe vårt kostnadsnivå enda mer i utakt med utlandet enn det var før. Vi kommer ikke forbi at arbeidskostnadene har stor betydning for de samlede produksjonskostnader.

Det vil derfor til neste år ikke være rom for en slik samlet øking i tariffenes satser og lønnsglidning som den vi har hatt i år. Men det er viktig at de lavtlønte kan få

reelle tillegg.

Det vil imidlertid være en ensidig og forfeilet inntektspolitikk som bare tok sikte på å rette kravet om måtehold til lønnstakerne i LO og ikke til andre.

Det er av grunnleggende betydning at et tilsvarende måtehold som jeg her har beskrevet som nødvendig for lønnstakerne i LO-forbundene også må anvendes på alle andre grupper i samfunnet.

Regjeringen vil i sin forberedelse av inntektspolitikken for 1978, i nært samarbeid med organisasjonene i arbeids- og næringslivet, legge opp til en politikk som sikter mot å gi en mest mulig allsidig fordeling av det måtehold som den vanskelige internasjonale situasjonen krever av oss.

Dette måtehold må utvises av lønnstakergrupper som

får sine lønninger fastsatt utenom tariffoppgjøret mellom LO og NAF.

Det gjelder også de liberale yrker og selvstendige næringsdrivende som ikke er lønnstakere.

Videre må kravet rettes til priser og avanser i næringslivet. Regjeringen vil nøye overvåke prisutviklingen for å påse at dette viktige budet følges.

Jordbruksoppgjøret og oppgjøret med fiskerne vil også måtte tilpasses den generelle økonomiske situasjonen. For jordbrukernes vedkommende vil stortingsvedtaket av 1. desember 1975 være grunnlaget, men selve gjennomføringen av opptrappingen i jordbruket og størrelsen av de tillegg det er tale om, vil naturligvis måtte tilpasses den generelle inntektspolitikk.

En del av eierinntektene i næringslivet skjer i form av aksjeutbytter. Regjeringen ønsker at også aksjeutbytter kommer inn under det måteholdskrav som gjelder for alle andre inntekter i landet.

Det kommende inntektsoppgjøret krever en viss solidaritet fra alles side. Det gjelder ikke bare lønninger, avanser, m.v. i de rene eksportnæringer.

Både ut fra en ren økonomisk sammenheng, og ut fra psykologiske forhold, er det nødvendig at alle grupper følger disse regler og bud om måtehold i inntektsutviklingen i 1978. Det vil vanskelig kunne godtas innen én gruppe at den skal vise måtehold, hvis folk ser at det samme prinsipp ikke anvendes for andre som de føler seg i et visst sammenlikningsforhold til. Her ligger kravet om solidaritet.

Men vi kan heller ikke vente at det er mulig å utvise noen full millimeterrettferdighet i disse spørsmål. Vi mangler den detaljerte kjennskap til inntektsforholdene i landet, og vi mangler virkemidler til i detalj å kunne påvirke inntektsutviklingen hos de ulike grupper. Det er derfor ikke praktisk mulig å kunne få til én inntektsutvikling som er på øret eller i en desimal av prosent lik for de ulike grupper.

Hovedsaken er at all inntektsutvikling i 1978 skjer i lys av de retningslinjer jeg her har skissert.

Lavinntektsgruppene er de eneste som vil kunne regne med, og som har et rimelig krav på, en reell forbedring i kjøpekraften av deres inntekter i det året som vi nå går inn i.

Jeg vil gjerne vende tilbake til enkelte av de internasjonale perspektiver ved den alvorlige økonomiske

situasjon som verden nå befinner seg i. Arbeidsløsheten nå har ikke lenger samme preg av sosial nød og menneskelig uverdige økonomiske forhold som massearbeidsløsheten hadde før annen verdenskrig.

Men det gjenstår det samme grunnleggende forhold, at det er uverdlig for en moderne velferdsstat ikke å kunne gi arbeid til dem som trenger det og ønsker det. Arbeidsløshet er en uverdlig og tragisk foreteelse for dem som blir rammet av det, særlig når det varer lenge. Ungdom er mest utsatt.

De vestlige industriland er bygd på tanker om politisk demokrati. Det politiske demokrati kan ikke funksjonere under alle slags ytre forhold. Det forutsetter en viss sosial stabilitet. Den største faren som arbeidsløsheten

innebærer, er at den i det lange løp vil rokke ved den stabilitet som er en grunnleggende betingelse for at vårt politiske demokrati skal kunne utfolde seg.

Vi ser i enkelte land tegn til sosial uro, ofte ved meningsløse utbrudd fra enkeltpersoner eller mindre grupper. Vi skal ikke utelukke at slike utslag kan være de første tegn på at den sosiale stabilitet og grunnlaget for det politiske demokrati begynner å bli noe tynnslett i enkelte land.

Vi kan heller ikke lukke øynene for at den arbeidsløshet vi i dag ser er et strukturproblem - og ikke bare en konjunktur. Vi kan ikke utelukke at den tekniske produksjonsprosessen i industrilandene nå er blitt så effektiv at vi kan produsere nok varer og tjenester til vårt eget behov uten å ha hele den arbeidsføre befolkningen i arbeid.

Samtidig har flertallet av verdens befolkning nesten ubegrensede behov for våre varer.

Den økonomiske verdensordning er ikke bedre stelt enn at vi mangler de krefter som kan stimulere vårt produksjonsapparat til å produsere de goder som de fattige land trenger. Vi vil nok ennå en tid måtte leve under disse paradoksale og ulykkelige forhold.

Men hvis det er så, at vi over en lengre periode med voksende inntekter og produksjon fremdeles ikke vil kunne greie å trekke hele den arbeidsføre befolkning inn i arbeidslivet, vil vi kunne konstatere et merkelig og tragisk paradoks. Den tekniske effektivitet i produksjonsprosessen, som har frigjort menneskene fra det fysiske slit i arbeidet, og gjort det mulig å øke inntekter og redusere arbeidstid,

truer med å springe fra oss og ut av vår kontroll.

Vi står kanskje i fare for å få et produksjonssystem som er mer effektivt enn vi ønsker det. Et produksjonssystem som teknisk må sies å være nær det fullkomne, men som menneskelig vurdert svikter den grunnleggende oppgave, å gi arbeid og sysselsetting til dem som trenger det.

Her ligger det en utfordring til alle de vestlige demokratier, om å gå inn i internasjonalt samarbeid for å løse disse oppgavene. Gjennom et internasjonalt samarbeid må vi etablere grunnlaget for at hver enkelt regjering i sin nasjonale politikk, treffer tiltak som bringer oss ut av den onde sirkel vi nå er i. Det krever felles innsats fra alle. Vi samarbeider godt internasjonalt i sikkerhetsspørsmål. Det er fordi vi ser på disse spørsmålene som så grunnleggende at vi godtar et internasjonalt

samarbeid om dem.

Vi må også se på selve levedyktigheten av våre økonomier som et like grunnleggende spørsmål.

Under forskjellige faser av valgkampen ble spørsmålet reist, om vi stod foran en reformpause i den kommende 4-års-perioden.

Jeg finner det igjen grunn til å besvare dette spørsmålet med nei.

Vi står overfor en samfunnssituasjon under stadig bevegelse og omforming.

Nasjonalt og internasjonalt ser vi utfordringer og uløste oppgaver av et omfang som neppe noen gang tidligere.

Det ville være meningsløst å møte en slik situasjon med en viljesløs reformpause.

Noen av de mest markerte trekk i det internasjonale bildet, er en skrikende urettferdighet mellom fattige og rike nasjoner i verden.

Vi ser hvordan grunnleggende menneskerettigheter i et hundretalls av land blir skjøvet til side.

Et akselerende våpenkappløp skaper frykt og usikkerhet for framtida.

Vi må gjennom et tålmodig og realistisk arbeid fra dag til dag gi vårt bidrag til at disse felles problemer kan løses.

Massearbeidsløsheten er igjen en hard realitet i største deler av den industrialiserte del av verden.

Et internasjonalt økonomisk system synes å ha spilt falitt.

Vi har alle en sterk oppfordring til å søke frem mot et internasjonalt samarbeid med det som mål å drive arbeidsløshetsspøkelset ut av de industrialiserte land.

I vårt eget land må vi sette alle midler inn for å skape trygghet for arbeid og inntekt.

Vi må samtidig gå videre i et intenst arbeid for å løse lavinntektsproblemen for en rekke grupper, næringer og distrikter.

En stor oppgave ligger heri å øke betydelig inntektene for våre minstepensjonister.

Det er her og overfor en rekke andre forhold spørsmålet om i vår økonomiske politikk, i vår inntektspolitikk å få realisert en virkelig solidaritet.

Vi har enda et langt stykke å gå før vi har skapt et samfunn der alle mennesker kan føle seg reelt som likeverdige.

Vi ser i vår samfunnssituasjon en betydelig oppgave i å styrke familien som grunnlaget for oppbyggingen av vårt større nasjonalsamfunn:

Gjennom en aktiv næringspolitikk og distriktpolitikk må vi komme lenger i å trygge bosetting og arbeids- og inntektsmuligheter rundt i en rekke lokalsamfunn.

Vi står overfor store oppgaver i å realisere målsettingene i vår nye arbeidsmiljølov.

Det store målet vi må sette oss en gang i framtiden er å gi alle en meningsfylt og sunn og utviklende arbeidsplass.

Drivkreftene i vår tids økonomi og teknologi må temmes

og ledes på en slik måte at vi får en forsvarlig fremtidsrettet forvaltning av våre naturressurser og effektive hinder mot at menneskelig miljø skal bli ofret på alteret til kortsiktige økonomiske gevinster.

Utviklingen av vårt demokrati må gå stadig videre.

Sentrale oppgaver her er å utvikle et mer reelt økonomisk demokrati og en videre utvikling av vårt bedrifts-demokrati.

Dette er noen av oppgavene som ligger foran.

De kaller på en aktiv politikk og ikke på en reform-pause. La oss kalle disse oppgavene utfordringer, ikke problemer.